

REČ UREDNIŠTVA

Poštovani čitaoci,

Dva su važna razloga zbog kojih je ovaj specijalni broj *Primenjene psihologije* posvećen intergrupnom ponašanju. Pre svega, grupna pripadnost je sastavni deo opažanja drugih, interakcije sa njima, a i slike o sebi. „Kad god pojedinci koji pripadaju jednoj grupi stupaju, pojedinačno ili zajedno, u interakciju sa članovima druge grupe, pri čemu su i jedni i drugi svesni svoje grupne pripadnosti, to se može nazvati intergrupnim ponašanjem“ (Sheriff, 1966, str. 62). Svi mi smo, iako pojedinci, istovremeno predstavnici različitih grupa kojima, svojim izborom ili ne, pripadamo. Odgovor na pitanje „Ko sam ja?“ gotovo uvek sadrži grupne odrednice – „žena, studentkinja, levičar, navijač, Beograđanin“. Isto tako, drugi ljudi su u interpersonalnom kontaktu, za nas predstavnici svojih grupa – „Romi, penzioneri, bankari“. Pripadnost grupama ima i motivacionu ulogu – grupe predstavljaju izvor ličnog samopoštovanja. Svi ovi procesi imaju svoje posledice: pripadnici sopstvene grupe se pristrasno opažaju i favorizuju se u raspodeli resursa. Ovi procesi nisu specifični ni za jednu kulturu niti društvo – naprotiv, univerzalni su i replicirani u veoma različitim društvenim okolnostima. Isto tako, nisu posledica namere da se tuđa grupa derogira i da joj se načini nepravda, dešavaju se automatski, čak i u ad hoc formiranim grupama bez prethodne istorije i bez sukoba interesa (Tajfel, 1982; 2010; Turner & Reynolds, 2001).

Drugo, značaj intergrupnih odnosa postaje očigledan za vreme i nakon nasilnih međugrupnih konflikata. Posle raspada bivše Jugoslavije, odnosi među etničkim i religioznim grupama koje su je činile, a sada žive u novoformiranim državama, posebno su krhki. Iako se region zvanično markira kao „postkonfliktan“, dnevno-politički događaji lako i brzo dovode do rasta međugrupnih tenzija. Ovo se često tumači kao relikv „konfliktnog etosa“ koji nije zamenjen konstruktivnijom alternativom, rigidnog repertoara u međugrupnom ponašanju i smanjenog socijalnog kapitala (Oren, Bar Tal & David, 2004). Kao i interpersonalne, i intergrupne odnose je lakše narušiti nego reparirati. Uz to, poverenje nije narušeno samo među grupama koje su bile učesnici u ratnim sukobima, već je pojačana i marginalizacija drugačije stigmatizovanih grupa.

Istraživanja autora, koja su odabrana za specijalni broj, mogu se grupisati u dve široke teme: (a) poreklo predrasuda prema različitim manjinskim grupama (etničkim, religioznim, osobama homoseksualne orijentacije, Romima), kao i mogućnostima da se predrasude smanje direktnim međugrupnim kontaktom ili uticajem na opažanje granica među grupama (Branković i saradnici, 2015; Drače, 2015; Milošević, 2015); (b) rodne uloge u postkonfliktnim društvima, sadržaj maskuline i feminine uloge, razlike među polovima kada je reč o međugrupnim stavovima (konkretno homofobiji), kao i vezom između „mačizma“

i jednog specifičnog subkulturnog identiteta – navijačkog (Džamonja-Ignjatović, Milanović & Duhaček, 2015; Orlić & Lazarević, 2015; Otašević & Sekereš, 2015).

U radu Jasne Milošević na reprezentativnom uzorku mladih iz pet balkanskih zemalja pored se predrasude prema različito stigmatizovanim manjinskim grupacijama (etničkim, Romima kao „univerzalnoj manjini“, gej i lezbejskoj populaciji, osobama sa hendikepom i ekstremno siromašnim), kao i efekat koji intergrupni kontakt ima na smanjenje predrasuda i mehanizme putem kojih deluje. Rezultati otkrivaju gotovo identičan obrazac socijalne distance prema različitim manjinskim grupama u svih pet zemalja, a veza između intergroupnog kontakta i manje distance takođe se replicira u svim kontekstima i za većinu manjinskih grupa.

Marija Branković sa saradnicima detaljnije izučava kako opažanje preklapanja među sopstvenim socijalnim identitetima (pripadnosti različitim etničkim, religioznim i nacionalnim grupama) i „propustljivost“ granica među grupama – kompleksnost i inkluzivnost socijalnog identiteta – utiču na prihvatanje drugih etničkih i religioznih grupa. Uzorak je kreiran tako da omogućava poređenje etnički većinske i manjinske grupe (Srba i Bošnjaka u Srbiji), kao i etnički homogene i heterogene lokalne sredine (Beograd i Novi Pazar). Rezultati ukazuju na snažnu vezu između inkluzivnosti socijalnog identiteta i pozitivnijeg stava prema etničkim i religioznim grupama, kako kod većinske tako i kod manjinske grupe, kako u etnički homogenim tako i u heterogenim sredinama.

Uticajem različitih formi religioznosti na predrasude prema etničkim/religioznim manjinama u Bosni i Hercegovini (Srbima i Hrvatima), i prema manjinama čiji se životni stil vrednosno sukobljava sa religioznim (ateisti, homoseksualci) bavi se Saša Drače u svom istraživanju. Njegovi nalazi još jednom potvrđuju da su i religiozni fundamentalizam i intrinzička religioznost u vezi sa predrasudama prema manjinskim grupama, sa osuđivanjem i neprihvatanjem različitosti. Uprkos istoriji etničkih konflikata, religiozni više odbacuju grupe sa kojima su u vrednosnom sukobu nego etničke manjine.

Džamonja-Ignjatović, Milanović i Duhaček istražuju izraženost i sadržaj rodni stereotipa, kao i vrednovanje stereotipno maskulinih i femininih karakteristika kod studenata i studentkinja. Zaključuju da su tipični rodni stereotipi dominantni i među akademskim građanima, kao i da su maskuline karakteristike generalno opažene kao poželjnije nego feminine. Rodni stereotipi su, međutim, izraženiji među studentima nego među studentkinjama – devojke opažaju polove kao međusobno sličnije nego što ih opažaju mladići; mladići takođe vrednuju feminine karakteristike značajno manje nego devojke.

Izvori homofobnih stavova, kao i funkcije homofobije kod muškaraca i žena, tema su istraživanja Orlić i Lazarević. Autorke se bave polom kao moderatorom odnosa crta ličnosti, zrelosti mehanizama odbrane i seksualne privlačnosti prema suprotnom polu, s jedne strane, i homofobije, s druge. Rezultati ukazuju da je homofobija kod oba pola povezana sa upotrebom nezrelih meha-

nizama odbrane. Uz to, motivacioni aspekt intenziteta seksualne privlačnosti prema suprotnom polu i rigidna struktura ličnosti dovode do jače homofobije kod muškaraca nego kod žena. Autorke zaključuju da homofobija može imati različite izvore i funkcije kod osoba različitog pola.

Baveći se jednom posebnom subpopulacijom, Otašević i Sekereš istražuju kompleksnu vezu između navijačkog identiteta i specifične forme maskulnosti (mačizma, prihvatanja nasilja), osetljivosti na signale nagrade i kazne, i socio-ekonomskog statusa. Kao najsnažnije odrednice navijačkog identiteta pokazuju se muški pol, kao i rodna uloga obeležena mačizmom i manifestnom neustrašivošću, a rezultati ukazuju i na neopravdanost pripisivanja agresivnosti, impulsivnosti i tolerancije na nasilje visoko identifikovanim sportskim fanovima.

Nadam se da će rezultati istraživanja predstavljenih u ovom broju biti od koristi ne samo studentima i kolegama psiholozima, već i donosiocima politika, budući da verujem da su samo politike koje su potkrepljene empirijskim nalazima validne i da samo takve politike imaju šanse za uspeh.

Oren, N., Bar-Tal, D., & David, O. (2004). Conflict, identity and ethos; The Israeli-Palestinian case. U Y-T, Lee, C. R. McCauley, F. M. Moghaddam, & S. Worchel (Ur.), *Psychology of ethnic and cultural conflict* (pp.133–154). Westport, CT: Greenwood.

Sherif, M. (1966). *In Common Predicament: Social Psychology of Intergroup Conflict and Cooperation*. Boston: Houghton Mifflin.

Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual review of psychology*, 33, 1–39.

Tajfel, H. (2010). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press.

Turner, J. C., & Reynolds, K. J. (2001). The social identity perspective in intergroup relations: Theories, themes, and controversies. In R. Brown & S. L. Gaerther (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes* (pp. 133-152). Oxford: Blackwell.

Iris Žeželj
Gost urednik

Ljiljana Mihić
U ime redakcije *Primenjene psihologije*